

UNELE CONCEPȚII PRIVIND MĂSURILE DE SIGURANȚĂ ÎN DIFERITE SISTEME DE DREPT

Ludmila DUMNEANU, Vladimir GROSU

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol sunt prezentate rezultatele cercetării în materie de drept comparat a unor aspecte privind măsurile de siguranță: conceptul și sistemul măsurilor de siguranță. Se arată că în majoritatea sistemelor de drept măsurile de siguranță sunt definite ca fiind simple precauții de protecție socială destinate să prevină recidiva unui delincvent sau să neutralizeze starea periculoasă. Ele se disting de pedepse prin fundamentul, scopul și conținutul lor. Temeiul măsurilor de siguranță nu este vinovăția delincventului, ci starea de pericol pe care el o prezintă.

Cuvinte-cheie: drept comparat, măsuri de siguranță, sancțiuni penale, măsuri de constrângere cu caracter medical și educativ, expulzare, confiscare, măsuri preventive.

SOME CONCEPTS AS TO THE SECURITY MEASURES IN DIFFERENT SYSTEMS OF LAW

In this article we present the results of the research in comparative law, some aspects regarding safety measures: the concept and system of safety measures. We show that in most systems of law the safety measures are defined as simple cautions of social protection meant to avert the recurrence of a felon or to neutralize the dangerous estate. They can be distinguished from the punishments through their foundation, purpose and content. The basis of safety measures does not reside in the guilt of the felon, but in the estate of danger that he represents.

Keywords: comparative law, safety measures, criminal sanction, constraint measures of medical and educational character, expulsion, seizure, preventive measures.

Măsurile de siguranță pot fi definite ca fiind simple precauții de protecție socială destinate să prevină recidiva unui delincvent sau să neutralizeze starea periculoasă. Ele se disting de pedepse prin fundamentul, scopul și conținutul lor. Temeiul măsurilor de siguranță nu este vinovăția delincventului, ci starea de pericol pe care el o prezintă [1].

Denumirea *măsuri de siguranță* a fost aleasă de *Uniunea Internațională de Drept Penal* pentru a face deosebirea între pedepse și sancțiuni preventive.

Măsurile de siguranță sau „măsurile de apărare socială”, fiind de inspirație pozitivistă, motivate prin imposibilitatea de a aplica pedeapsa delincvenților prezumați iresponsabili, erau destinate pur și simplu să înlocuiască pedeapsa [2].

Urmând același context, menționăm că în unele legislații măsurile de siguranță au substituit pedeapsa în acele cazuri în care aceasta nu putea fi legal impusă, astfel că panorama juridică a lumii conturează două grupe de legislații: *moniste*, caracterizate prin aplicarea unei singure sancțiuni, care este parțial o pedeapsă și parțial o măsură, și *dualiste*, în care pedeapsa există de rând cu măsura de siguranță. Dar chiar și în legislațiile penale moniste, cum sunt, de exemplu, cea a Federației Ruse, a Chinei, a Republicii Moldova (Codul penal din 1961), care nu sunt familiarizate cu un așa fel de concept ca măsuri de siguranță, persistă totuși unele măsuri care în legislațiile dualiste sunt atribuite acestui tip de măsuri: măsurile de constrângere cu caracter medical în Codul penal al Federației Ruse nu fac parte din pedepse, ci sunt o categorie de sancțiuni aparte; totuși, în art.98 CP FR, care se referă la „scopurile aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical”, legiuitorul menționează printre acestea și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni de către persoanele față de care ele se aplică. Astfel, Codul penal al Federației Ruse conține instituția măsurilor de corectare și siguranță într-o formă trunchiată, deoarece conține doar măsurile de constrângere cu caracter medical.

În general, măsurile de siguranță, educative sau de corectare sunt destinate diferitelor categorii de delincvenți: măsurile cu caracter medical – alienaților mintali, alcoolicii și narcomanilor; măsurile de corectare care în unele legislații fac parte din aceleași măsuri de siguranță – recidiviștilor și altor delincvenți periculoși sau abituali; măsurile educative – minorilor.

Puține legislații consacră o oarecare definiție a acestor măsuri, majoritatea limitându-se la consacrarea principiilor generale de aplicare a lor. Astfel, în Capitolul X din Codul penal al Poloniei, în articolele respective, legiuitorul se referă în principal la condițiile în care judecata poate aplica internarea într-o instituție penitenciară, într-o instituție închisă etc., menționând într-un mod superficial că acestea se aplică „doar când

este necesar pentru prevenirea săvârșirii de către persoană a unei noi fapte interzise...". În același spirit sunt elaborate Codul penal al Germaniei, Codul penal al Elveției, Codul penal al Italiei sau alte legi penale, de cele mai multe ori fiind chiar mai superficiale decât Codul penal al Polonei în desemnarea trăsăturilor măsurilor de siguranță.

Articolul 95 din Codul penal al Spaniei stipulează că măsurile de siguranță se vor aplica de judecător sau tribunal în prezența a două circumstanțe: 1) subiectul să fi comis o faptă calificată drept delict și 2) din faptele și circumstanțele personale ale subiectului să se poată deduce un pronostic al viitorului comportament care relevă probabilitatea comiterii de noi delikte.

Legiuitorul român a mers mai departe, stipulând expres, în art.111 din Codul penal al României din 1968, scopul măsurilor de siguranță care constă în „înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală”; același fapt este reiterat și în art.98 CP RM.

După cum am menționat, legislațiile dualiste (a Germaniei, Spaniei, Italiei, României, Republicii Moldova etc.) se caracterizează prin existența concomitentă a ambelor tipuri de sancțiuni penale, măsurile de siguranță, în unele din ele, necedând pedepselor în diversitate.

Codul penal al Republicii Moldova a adoptat modelul dualist al sancțiunilor penale, ceea ce a determinat includerea lui în grupa respectivă de legislații „a dublei căi”. În art.98 CP RM, legiuitorul, fără a precede la o oarecare clasificare, plasează printre măsurile de siguranță măsurile de constrângere cu caracter medical, măsurile de constrângere cu caracter educativ, expulzarea și confiscarea specială. Confiscarea specială ca măsură de siguranță a luat locul pedepsei cu confiscarea din Codul penal din 1961, astfel schimbându-și natura juridică. Codul penal al României din 1968, ale cărui reglementări în acest domeniu au fost urmate de Codul penal al Republicii Moldova, include în cercul măsurilor de siguranță și *obligarea la tratament medical*, necunoscută acestuia din urmă.

La §61 din Codul penal al Germaniei, cele șase măsuri de corectare și siguranță includ: internarea într-un spital psihiatric, internarea într-o instituție curativă pentru alcoolici și narcomani, detenția preventivă, instituirea supravegherii, privarea de permisul de conducere și interzicerea de a practica o anumită activitate profesională.

Codul penal al Spaniei prezintă un model dintre cele consecvente în încercarea de a clasifica măsurile de siguranță, pe care le divizează în măsuri privative și măsuri neprivative de libertate (art.96). Prima categorie include internarea într-un centru psihiatric, internarea într-un centru de desabituare și internarea într-un centru educativ special. Categoria măsurilor neprivative de libertate este mai numeroasă și cuprinde:

- interzicerea staționării și de a avea reședința în locuri determinate;
- privarea de dreptul de a conduce vehicule cu motor;
- privarea de licență sau de permisul pentru arme;
- inabilitarea profesională;
- supunerea la un tratament extern în centre medicale sau instituții sociosanitare;
- obligarea de a avea reședința în locuri determinate;
- tutela familială;
- interzicerea de a vizita anumite locuri sau localuri în care se consumă băuturi alcoolice.

Cu toate aceste avantaje pe care le prezintă legislațiile dualiste, coexistența și aplicarea concomitentă a pedepselor și a măsurilor de siguranță nu este lipsită de dificultăți. Exemplul clasic care trezește discuții numeroase este cel al alienațiilor mintali parțial responsabili: ar fi absurd să-i pedepsești înainte de a-i trata, dar ar fi tot atât de absurd să-i pedepsești după însănătoșire [3]. Din această perspectivă, Congresul al IV-lea Internațional de Drept penal a sugerat ideea că în astfel de cazuri „viitoarele legislații penale urmează să se inspire din principiile, conform cărora, în loc de a adăuga la pedeapsă o măsură de siguranță și de a supune subiectul la diverse tratamente subiective, să fixeze chiar de la început un tratament care, în măsura posibilității, ar fi unitar și adaptat diverselor categorii de indivizi”. Această recomandare a Congresului al VI-lea de la Roma resuscită ideea de unificare a pedepselor și a măsurilor de siguranță, soluție adoptată de Codul penal al Franței din 1992, în care aceste consecințe de ordin penal, ținându-se cont de motivele expuse la adoptarea noului Cod penal, se aliniază sub denumirea de sancțiuni penale: „În scopul simplificării, toate sancțiunile penale de azi înainte țin de o singură categorie, același a pedepselor. Într-adevăr, coexistă în dreptul nostru, pe lângă pedepsele principale, diverse interdicții – suspendarea permisului de conducere, interdicții profesionale – calificate ca măsuri de siguranță și supuse unui regim juridic particular, anume din punctul de vedere

al amnistiei, grațierii sau prescripției. De azi înainte, toate sancțiunile penale vor fi pedepse fără distincție; de altfel, ele sunt astfel percepute de către condamnat" [4]. Cu toate acestea, unele măsuri de siguranță își au regimul lor juridic particular, astfel încât concepția unitară nu este realizată din toate punctele de vedere [5].

Acest sistem unitar, adoptat de noul Cod penal al Franței, pune în evidență caracterul vag al frontierelor dintre pedepse și măsuri de siguranță, fapt confirmat și de soluțiile furnizate de Dreptul penal comparat: în unele legislații anumite sancțiuni sunt atribuite la categoria pedepselor, iar în alte jurisdicții acestea fac parte din categoria măsurilor de siguranță. Codul penal al Chinei prevede în calitate de pedeapsă privarea de drepturile politice (Cap.3 §7, art.34 pct.2), expulzarea străinilor (art.35), confiscarea averii (Cap.3 §8 CP al Chinei și art.52 CP al Federației Ruse), care, în totalitate sau doar unele dintre ele, sunt atribuite la măsuri de siguranță în alte jurisdicții (Codul penal al Republicii Moldova sau Codul penal al României).

Toate aceste evoluții doctrinare și legislative au determinat în ultimele decenii dezvoltarea și multiplicarea în diferite state a unor sancțiuni-pedepse, axate atât pe finalitatea preventivă a măsurilor de siguranță, cât și pe cea retributivă a pedepselor. Astfel de exemple sunt probațiunea din statele *Common Law* sau pedeapsa cu supravegherea din Codul penal al Chinei. Dezvoltarea unor astfel de sancțiuni corespunde, în opinia noastră, cu spiritul Dreptului penal și politicii în acest domeniu, în special cu căutarea alternativelor pedepselor privative de libertate. Unele state au considerat necesară introducerea în sistemul lor de drept a anumitor măsuri față de delincvenții cei mai periculoși, menite să protejeze societatea de pericolul pe care aceștia îl prezintă chiar și după ispășirea pedepsei. Aceste măsuri de eliminare a delincvenților din societate sau, mai bine zis, de izolare a lor de societate, au dat naștere la timpul lor actualelor măsuri de siguranță.

Legea franceză din 27 mai 1885 constituie din punct de vedere istoric prima ilustrare a măsurilor de siguranță eliminatorii. Bazându-se pe prezumția absolută de incorigibilitate, legiuitorul din 1885 a creat *relegarea*, sancțiune complementară obligatorie pe care judecătorul trebuia să o pronunțe persoanei care a fost deja condamnată de numeroase ori. Judecătorul pronunța privațiunea de libertate și relegarea, ultima executându-se după ispășirea primei. Relegarea era perpetuă și colonială. Mai apoi se conturează o altă soluție de eliminare – *internarea de siguranță*, care, spre deosebire de relegare, era fixată temporar și pe o perioadă nedeterminată, ținându-se cont de personalitatea delincventului. Internarea de siguranță a câștigat repede loc în legislațiile Australiei, Noii Zeelande și, prin *Prevention of crimes Act* din 1908, s-a implantat și în Anglia sub numele de *preventive detention* (detenție preventivă). Această internare de siguranță a devenit, cu timpul, o specie a pedepsei cu închisoarea de lungă durată [6].

Aceste măsuri eliminatorii de la sf.sec.XIX - înc.sec.XX s-au păstrat și chiar au evoluat în multe legislații contemporane. Codul penal al Italiei pare a fi influențat cel mai mult de aceste idei de apărare socială, promovate de Ferri. În acest Cod, legiuitorul italian, pe lângă faptul că prevede recidiva ca o circumstanță agravantă a pedepsei, mai pune la dispoziția judecătorului și așa noțiuni ca *delinquent abitual* sau „de obicei” (art.102 și 103 CP), precum și *delinquent profesional* (art.105 CP). Este declarat delinquent „de obicei” în baza legii „cel care, după ce a fost condamnat la reclusiune mai mult de cinci ani pentru trei delict neculpote de aceeași natură, comise timp de zece ani, este condamnat din nou pentru un alt delict neculpos, de aceeași natură, comis în următorii zece ani de la ultimul delict din cele precedente”. Articolul 103 definește calitatea delincventului „de obicei” reținută de judecător, care „este pronunțată după două condamnări pentru delict neculpote și este reținută o altă condamnare pentru un delict neculpos, dacă judecătorul, ținând cont de specificul și gravitatea infracțiunii, de perioada în care aceasta a fost comisă, de comportamentul și modul de viață al vinovatului, precum și de alte circumstanțe”. Delinquent sau contravenient profesional, în termenii art.105 CP, este declarat cel care, satisfăcând condițiile pentru a fi declarat delinquent de obicei, este condamnat pentru o altă infracțiune, și dacă, ținând cont de natura infracțiunilor, de comportamentul și modul de viață al vinovatului, precum și de alte circumstanțe...se concludă că el trăiește în mod abitual sau în parte din surse provenite din infracțiune”. Arsenalul elaborărilor criminologice reflectate în Codul penal al Italiei este completat de noțiunea *tendințe delincvențiale* (art.108 CP): „este declarat delinquent prin tendință cel care nu este delinquent abitual sau profesional, comite un delict neculpos contra vieții... și relevă o înclinație specială spre delincvență”.

Plasarea făptuitorului în una dintre aceste categorii are drept efect, conform art.109 din Codul penal al Italiei, aplicarea față de el a măsurilor de siguranță: *plasarea într-o colonie agricolă sau într-o casă de muncă* pentru o perioadă de cel puțin un an (delincvenții abituali – cel puțin doi ani, delincvenții profesionali – cel puțin trei ani și delincvenții prin tendință – pentru o perioadă minimă de cel puțin patru ani); *libertatea supra-*

vegheată, care poate fi impusă pentru o perioadă minimă de un an, în cazurile în care pentru infracțiunea comisă se prevede o pedeapsă cu reclusiunea mai mare de un an și, totodată, trebuie impusă în cazurile în care pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită este reclusiunea de cel puțin zece ani, cazuri în care ea nu poate fi inferioară termenului de trei ani; pe parcursul libertății supravegheate, persoana poate fi trasă la muncă, iar judecătorul poate impune careva prescripții în scopul evitării săvârșirii de noi infracțiuni, prescripții care pot fi modificate sau limitate (art.228 CP).

Semnificativ este faptul că în art.109 din Codul penal al Italiei se prevede posibilitatea declarării profesionalității sau abitualității în cadrul infracțiunii în orice timp, chiar și după executarea pedepsei.

Măsuri asemănătoare contra delincvenților periculoși sunt prevăzute și în Codul penal al Elveției. Astfel, în art.42 „Internarea infractorilor de obicei” este stipulat că „dacă persoana a comis deja intenționat multiple crime sau delictes și a fost privată de libertate în total pentru cel puțin doi ani în legătură cu aplicarea pedepselor de reclusiune sau închisoare, fie a măsurilor de educare prin muncă sau ea a fost internată ca infractor „de obicei”... ceea ce mărturisește despre înclinarea sa spre comiterea crimelor sau delictelor, atunci judecătorul ... poate aplica internarea”. Persoana este internată în instituții închise sau deschise, unde rămâne până la expirarea a cel puțin 2/3 din termenul pedepsei, însă cel puțin trei ani, și este obligată să îndeplinească munca prescrisă. La expirarea termenului minim de internare autoritatea competentă, dacă consideră că izolarea nu mai este necesară, decide liberarea condiționată pe termen de trei ani.

În art.57 din Codul penal al Elveției este prevăzută și o altă măsură, denumită *cauțiunea preventivă*. Conform acestei norme, dacă există pericolul că cineva va săvârși o infracțiune, prin care el amenință, sau dacă cineva care a fost condamnat pentru vreo infracțiune intenționează să săvârșească din nou o infracțiune într-o anumită zi, atunci, la plângerea persoanei care este amenințată prin această infracțiune, judecătorul poate lua promisiunea de la vinovat de a nu săvârși infracțiunea și să-l oblige să prezinte garanția respectivă. În scopul asigurării securității, judecătorul poate să supună la arest pe un termen de până la două luni persoana care încalcă obligația sau nu prezintă cu rea-credință cauțiunea în termenul stabilit. Cauțiunea trece în contul statului dacă persoana comite o infracțiune timp de doi ani din momentul prezentării acesteia.

Codul penal al Germaniei prevede în §66 măsura *internarea preventivă*, care se aplică în cazurile de recidivă (comiterea a câtorva infracțiuni intenționate pentru care persoana a fost condamnată la privațiune de libertate) și dacă evaluarea generală a persoanei și a faptei săvârșite de ea demonstrează că, în urma înclinării sale la comiterea faptelor criminale serioase, în particular la astfel de fapte care au pricinuit victimelor traume morale sau un prejudiciu fizic ori material grav, ea este periculoasă pentru societate. Odată ce pedeapsa este executată, condamnatul începe a executa internarea, a cărei durată este de cel mult zece ani. Judecata determină data întreruperii internării, examinând cazul la fiecare doi ani, fie mai des. În scopul evitării abuzurilor, art.62 din Codul penal al Germaniei statuează că nicio măsură de siguranță nu poate fi stabilită dacă ea este disproporționată în raport cu fapta comisă și cu pericolul pe care îl prezintă autorul acesteia.

Un exemplu ferm în acest sens îl prezintă modelul belgian. Legea apărării sociale din 1964 reglementează așa-numita *punere la dispoziția Guvernului*, care este o sancțiune aplicată recidiviștilor și delincvenților de obicei. Măsura este obligatorie doar în cazurile de recidivă a crimelor, în restul cazurilor (de exemplu, recidiva delictelor) ea este facultativă. Durata sa este cuprinsă între cinci și douăzeci și cinci de ani. Ea constă în faptul că după executarea pedepsei condamnatul este plasat sub supravegherea Ministerului Justiției care poate, la alegerea sa, fie să-l lese în libertate în condițiile pe care i le determină, fie să-l interneze în cazurile în care reintegrarea sa în societate se dovedește a fi imposibilă sau dacă comportamentul său în libertate prezintă pericol pentru securitate.

Articolul 57 din Codul penal al Elveției conține o altă măsură neprivativă de libertate care poate fi aplicată unei persoane ce prezintă pericol – *garanția preventivă*. Această măsură poate fi aplicată dacă există pericolul că cineva va comite o crimă sau un delict, prin care el amenință, sau dacă cineva, care a fost condamnat pentru o crimă sau un delict, are intenția să comită din nou infracțiunea într-o anumită zi, atunci judecătorul, la plângerea persoanei care este amenințată de această crimă sau delict, poate lua promisiunea de la vinovat de a nu comite infracțiunea și să-l oblige să prezinte garanția respectivă în asigurarea acestui fapt. Dacă persoana încalcă obligația sau cu rea-voință nu prezintă asigurarea în termenul stabilit, atunci judecata, în scopul asigurării securității, poate să-i aplice arestul, durata căruia nu poate depăși două luni. Dacă persoana comite o crimă sau un delict în termen de doi ani după ce a prezentat asigurarea respectivă, atunci aceasta trece în contul statului, fie, în caz contrar, ea se rambursează.

Bibliografie:

1. MERLE, R., VITU, A. *Traite de droit criminel*. Paris: Cujas, 1997, p.826.
2. Ibidem, p.827.
3. Ibidem, p.829.
4. Citat după: MERLE, R., VITU, A. *Op.cit.*, p.830.
5. ROXIN, C. *Derecho Penal, Parte general. Fundamentos. La estructura de la teoria del delito*. Editorial Civitas, 1999, Tomo I, p.576.
6. Apud: PRADEL, J. *Droit Penal Compare*. Paris: Dalloz, 1995, p.672.

Prezentat la 04.11.2015